
УДК 81' 373.21

Дмитро Бучко (м. Тернопіль)

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ І СПОСОБИ НОМІНАЦІЇ ПОСЕЛЕНЬ У ГАЛИЦЬКІЙ ЗЕМЛІ (за даними реєстру поселень з 1670 р.)

У статті здійснено спробу визначити принципи і способи номінації поселень Галицької землі в кінці XVII ст. Здійснений аналіз тодішньої ойконімії Галицької землі дозволив встановити, що назви поселень названого регіону виникли в результаті дії чотирьох принципів номінації, кожен з яких реалізується різною кількістю способів називання. Найбільшу кількість назв поселень утворено за першим принципом номінації, що пов'язаний з людським фактором.

Ключові слова: *Галицька земля, номінація, модель, принцип, спосіб.*

Проблему номінації географічних об'єктів на апеліативному та онімному рівнях уже тривалий час кваліфікують як одну з найактуальніших у сучасному мовознавстві взагалі та ономастиці зокрема [10]. Складність розв'язання названої проблеми криється насамперед у тому, що сам процес номінації є по суті вінцем мислення, психічної та мовленнєвої діяльності людини [10; 3: 261–262].

Принцип номінації, як основний напрям ходу думки, за яким здійснюється називання конкретного об'єкта, реалізується через відповідні способи, мотиви та засоби називання.

Матеріалом для пропонованого дослідження послужили назви поселень Галицької землі, наведені у реєстрі населених пунктів (далі Реєстр) з 1670 р., який зберігається в ЦДІА України у Львові (ф.5, оп.2, спр.1) і написаний середньовічною латинською мовою з чіткими ознаками української та польської мов. У цьому документі подано назви 595 поселень, при цьому окремі з них наводяться по два і більше разів. Повторення окремих назв спричинене, очевидно, тим, що, укладаючи Реєстр, писар враховував, що в одному населеному пункті могли мати свої добра різні власники, напр.: *Starunia* М.М. Potockich;

© Д.Г. БУЧКО, 2009

ISSN 1682-3540. Українська мова, 2009, № 4

41

Starunia sors Dzierzków; *Starunia* Podbielskich, sors A. Żurakowska et F. Żurakowski; *Starunia* sors J. Holyński.

У структурному відношенні абсолютна більшість запроєнтованих у Реєстрі ойконімів є субстантивами. Вони становлять 87,73 % від загального числа найменувань, а менше 6% назв поселень у ньому вживається у формі субстантивованих прикметників. Крім цього, 6,72% творять складені назви на зразок: *Wierzbisz Wyszni*, *Wierzbisz niżny*; *Skomorochy nowe*, *Skomorochy stare*; *Tarnowica Lesna*, *Tarnowica Polna*; *Uhrzynow sredni ad Kalusz* та ін. Найменування десяти поселень Галицької землі на той час не були остаточно закріпленими, тому вони зафіксовані як подвійні зі сполучником **seu** «або», напр.: *Horożanka seu Woloszczyzna*, *Dobryłow seu Dobrotow*, *Korczakow seu Otenia*, *Moczarmiaasto Opp. seu Łysiec* та ін. Майже половина зафіксованих у Реєстрі ойконімів вживається з уточненням, вираженим прийменниковою конструкцією, що включає прийменник **ad** «біля» і назву найвідомішого на певній території населеного пункту, напр.: *Jasien ad Kalusz*, *Kalne ad Podhajce*, *Konczaki ad Uscie* та ін. Такі записи стосуються насамперед однойменних назв населених пунктів Галицької землі, а також невеличких поселень, які потребують точнішої локалізації: *Nowosiolka ad Manasterzyska*, *Nowosiolka ad Podhajce*, *Porohy ad Krasnopole*, *Potok ad Sniatyn*, *Rypianka ad Kalusz* і ін. Деяко незвичним є вживання конструкцій з цим прийменником в ойконімах складеної форми, адже їх атрибут певним чином уже виконує локалізуючу функцію, напр.: *Dolha Horysznia ad Wonilow*, *Skomorochy nowe ad Bolszowiec*, *Dalejowa Dalewa ad Kropiec* (=Коропець) та ін. Цей же прийменник уживається також при називанні містечок, напр.: *Winograd Opp.* (лат. *oppidum* «місто») **ad** *Otenia*, *Semikowce Opp. ad Kąkolniki*, *Tustań Opp. ad Halic*.

У цілому в Реєстрі подано 256 назв з уточненням за допомогою прийменникової конструкції, що складає 43,02% від загального числа засвідчених у документі ойконімів.

Окремим зразком складених ойконімів є ще назви з атрибутом на означення статусу поселення: *Barysz Opp.* і *Barysz villa* (=село), *Bohorodczany Opp.* і *Bohorodczany villa ad Ustie Stara*, *Bojarka sloboda ad Oslawy* та ін. Лише одним прикладом ілюструється складена назва поселення з часткою **seu** і прийменником **ad**: *Kopanki seu Mosciska ad Kalusz*. Ще в семи випадках у подвійній назві вказано лише статус поселення, напр.: *Dobryłow seu Dobrotow Opp.*, *Korczakow seu Otenia Opp.*, *Moczarmiaasto Opp. seu Łysiec* і ін.

Нижче спробуємо показати, які основні принципи та способи номінації поселень використовували наші предки кілька століть тому, а також ті мовні засоби, якими виражалися ці принципи та способи називання. Останні, як відомо, служать засобом закріплення мисленнево-психічної діяльності номінатора при називанні конкретних об'єктів, у нашому випадку — населених пунктів.

На відміну від апеллятивів, оніми починають вживати в мові значно пізніше, оскільки їх виникнення є результатом свідомого називання

конкретних об'єктів, власною назвою, яка виокремлює певний об'єкт з-поміж собі подібних. Можливо, в цьому й криється той феномен, що серед власних назв є значно менше етимологічно незрозумілих слів, ніж серед апелятивів. Зрозуміло, що власні назви тих чи інших географічних об'єктів, як сьогодні, так і в минулому, спершу були прозорими, а згодом ставали затемненими чи навіть неясними. Причиною цього є: по-перше, втрата мотивів первісної номінації конкретних об'єктів; по-друге, певні назви поселень у процесі їх функціонування під впливом народноетимологічних асоціацій часто зазнавали суттєвих фонетичних і морфолого-словотвірних змін аж до невпізнання у порівнянні з їх первісним звучанням і формою. Так, наприклад, сучасна назва поселення *Латківці*, на думку самих жителів села і місцевих краєзнавців, походить від апелятива *латка*, тобто назва населеного пункту нібито відображала соціальний стан жителів села в минулому — їх одяг був покритий численними *латками*. Однак історичні джерела XVI ст. фіксують цю назву в різних варіантах: *Ladkowce, Uładkowce, Władkowce* та ін., які однозначно заперечують запропоновану етимологію і свідчать про відантропонімне виникнення цього ойконіма.

Здійснений раніше діахронічний аналіз ойконімії Покуття та інших регіонів України дозволив нам сформулювати чотири принципи, за якими наші предки здійснювали називання населених пунктів в Україні в різні історичні періоди. Ці принципи такі:

1. Номінація поселення через відображення в його назві зв'язку з найменуванням окремої особи або групи осіб.

2. Номінація поселення через відображення в його назві зв'язку з назвами сусідніх (у рідкісних випадках віддалених) географічних об'єктів.

3. Номінація поселення через відображення в його назві індивідуальних особливостей (ознак) самого населеного пункту.

4. Номінація поселення через відображення в його назві економічно-виробничих, суспільно-політичних факторів та пам'ятковості (називання поселень на честь відомих людей, подій і т.п.).

Принципи називання становлять собою найзагальніші поняття, які реалізуються через конкретні способи номінації за допомогою відповідних мовних засобів. Розглянемо докладніше кожен з названих принципів номінації поселень за допомогою різних способів їх реалізації.

1. Номінація поселення через відображення в його назві зв'язку з найменуванням окремої особи або групи осіб.

При застосуванні цього принципу номінації поселень має місце як *пряма* (безпосередня), так і *опосередкована* участь особи у передаванні відношення «об'єкт — людина», і різняться вони між собою мотивами та засобами називання.

1.1. *Пряма* участь особи означає, що іменованій об'єкт (поселення) безпосередньо належить особі, ім'я (прізвисько чи прізвище) якої засвідчене в основі ойконіма. Головним способом реалізації цього

принципу номінації та прямої участі особи в ній є *посесивність*, а основними засобами вираження посесивності в українській ойконімії здавна були суфікси **-*jь (*-j-е, *-j-а), -ов(>-ів), -ин, -овк-а (>-івк-а)**. З цим же словотвірним значенням творилися поодинокі назви населених пунктів за допомогою інших засобів деривації. В ойконімії Галицької землі кінця XVII ст. нараховуємо п'ять словотвірних моделей, що виникли в результаті дії першого принципу номінації за прямою участю особи-номінатора.

1.1.1. Праслов'янський суфікс **-*jь (*-j-е, *-j-а)** утворював ойконіми на території Галицької землі насамперед від давньослов'янських композитних і відкомполітичних (гіпокористичних) імен. Від таких антропонімів утворилися назви поселень: *Bitoluy* (суч. Белелуя) <*Бѣлолой, *Wierzbiąz* (суч. Вербіж) <*Вер(и)бог + -jь), *Wojnirz* (<Войнѣгъ— [7: 45]), *Żyznomirz* (<*Жизномир), *Chocimierz* (<Хотимирь [7: 201]), *Holhocze* (<*Голгот + -je); аналогічно утворилися й назви: *Barysz, Buczacz, Lucza, Przerosl* (суч. Перерісль), *Radcze, Tumirz, Zawoy, Uzień, Chociń, Czerncze* (суч. Черче) та ін. Кілька ойконімів з формантом **-*jь (*-j-е)** кваліфікуємо як деривати від слов'янських автохтонних відапелятивних імен чи пізніших прізвиськ, а також від християнських імен, напр.: *Bryń, Kosmacz, Milowanie, Olesze, Pawelcze, Pniowie, Podwinie, Strzylcze, Jawcze*. В аналізованому Реєстрі виявлено 42 ойконіми на **-*jь (*-j-е, *-j-а)**, що становить 7,06% від загального числа засвідчених у названому документі назв поселень.

1.1.2. Ойконіми з суфіксами **-ов (>-ів), -ин, -ов-а, -ев-а**, що теж виражають посесивність, презентуються в названому Реєстрі 181 назвою (30,25%), в тому числі 125 (21,9%) ойконімів на **-ов (>-ів)**, 41 (6,9%) — на **-ин**, 15 (2,52%) — на **-ова, -ева**, напр.: *Bodnarow, Bożykow, Bołochow, Bratyszow, Woinilow, Harasymow, Hostow, Markow, Snowidow; Dytiatyn, Korostiatyn, Rohatyn; Daleszowa, Kliszczowa, Molodkowa, Stankowa, Tułukow, Tudiowa*. Твірними основами ойконімів на **-ов (-ова, -ева), -ин** найчастіше виступають давньоукраїнські автохтонні відапелятивні, рідше відкомполітичні, композитні та церковнохристиянські імена.

1.1.3. Значення приналежності може передавати також порівняно новий формант **-овк-а (>-івк-а)**: *Iwanowka, Korzowka, Łazarowka, Lipowka, Markowka, Siemakowka* та ін, усього 17 назв (2,85%). Відносно невелика кількість ойконімів цієї моделі є непрямим свідченням давності заселення цієї території та архаїчності її ойконіміїної системи.

1.1.4. Посесивність ойконімів, як і антропонімів, можуть виражати й форманти **-овець, -инець**, іноді й **-ець**. В аналізованому Реєстрі назви з такими формантами ілюструються лише кількома прикладами, усього 10 назв (1,68%): *Wolczyniec, Rakowiec, Czartowiec, Jastrzębiec* і ін. Деякі з цих ойконімів на **-овець, -инець** можуть мати й іншу мотивацію. Наприклад, ойконіми *Grabowiec* і *Olchowiec* можуть походити від однойменних відапелятивних назв потоків; ойконім *Раковець* міг постати як демінутив до назви с. *Раків* у Долинському районі Івано-

Франківської обл., а ойконім *Чортовець* — як демінутив до назви м. *Чортків* у Тернопільській обл.

1.1.5. Незначною кількістю прикладів ілюструються відантропонімні посесивні ойконіми, виражені формами родового відмінка або ж за допомогою суфікса **-к-а**, напр.: *Bojarka, Wysoczanka ad Halicz, Horozanka, Horodenka, Zbora, Krzyczka, Medynia, Meducha, Ostrynia, Pistynia* (суч. Пістинь), *Rohina*¹, усього 14 назв (2,35%).

На можливість суфікса **-к-** виражати посесивність ще в 40-х рр. ХХ ст. звернув увагу польський діалектолог і ономаст Зд. Штібер, який, вивчаючи походження подібних ойконімів Лемківщини, писав, що на досліджуваній ним території є назви поселень, у яких суфікс **-к-** виражає приналежність, і до них належать назви «типу *Боднарка*, тобто село *Боднаря, Пельгримка*, тобто село *Пельгрима*, сюди ж рівночасно належать *Блехнарка, Вавржка*, а, може, також *Перунка* і *Флоринка*» [12: 71]. Однотипні назви поселень фіксуються також в різних регіонах України, однак їх походження дослідники визначають по-різному. Так, походження назв поселень *Косованка, Черепанка* та ін. Ю. Карпенко пояснював результатом метонімічного перенесення назв однойменних гідрооб'єктів на населені пункти [5: 39, 75], а з приводу походження назви села *Лавренка* учений не подав жодних коментарів [Там само]. Дослідник В.Шульгач подібні ойконіми Волинської області пояснює наступним чином: назву села *Набруска* він виводить від назви річки *Бруска*, над якою розміщене поселення [9: 92]; назву *Божанка* — пов'язує з гідронімом *Буг* або ойконімом *Бужани* [9: 20]; назви сіл *Вигнанка* і *Видерта* (давніше *Вѣдертъ, Веде(р)та*) пояснює зв'язком з дієсловами [9: 24]; назву с. *Гаруша* виводить від апел. *гар* «вигоріла ділянка лісу» [9: 31] та под.

Отже, пряме вираження відношення «об'єкт — людина» презентують в ойконімії Галицької землі кінця ХVІІ ст. 264 назви, що становить 44,37% від усіх ойконімів, які засвідчені в Реєстрі з 1670 р.

1.2. *Опосередкована* участь особи у називанні конкретного поселення означає, що назва об'єкта не має прямого відношення до найменування конкретної особи. Множинна форма ойконіма спершу була найменуванням людей за їх патроном, родоначальником або ж найменуванням людей за характером місцевості, де вони первісно оселилися, чи пов'язана з назвою того населеного пункту, з якого вони переселилися й заснували нову оселю. Згодом найменування цих людей ставало назвою поселення, в якому вони жили.

Опосередкована участь особи реалізується різними способами номінації поселень і виражається за допомогою різних афіксів: **-ич-і, -івц-і, -инц-і, -ан-и, -и/-і**. Ці форманти використовувалися для творення патронімічних, родинних, локально-етнічних і власне етнічних чи професійних назв окремих громад, які згодом ставали назвами однойменних поселень. Виниклі таким чином ойконіми називаємо

¹ Відантропонімне походження таких назв і їх посесивність підтверджують прізвища: Боярко, Височан, Горожан, Городенко, Збор, Кричко та ін.

відпатроніммими, відродинними, відлокально-етнічними чи відетнічними. Ойконіми кожного типу творяться за допомогою різних формантів і передаються конкретними моделями. Кожен з цих типів ойконімів визначаємо як окремий спосіб номінації населених пунктів при опосередкованому вираженні відношення «об'єкт — людина».

1.2.1. *Відпатроніммні* ойконіми творилися за допомогою суфіксів **-ич-і**, та **-івц-і**, **-инц-і**. Перший з цих афіксів є загальнослов'янським архаїчним суфіксом, два інші теж є архаїчними, а утворені за їх допомогою деривати з великим ступенем достовірності можна кваліфікувати як давньоукраїнські ойконіммні моделі, оскільки саме в Україні вони запрезентовані найчисельніше і починаючи з XIV ст. формують найбільший ареал. За межами України ойконіми на **-івці**, **-инці** виникали насамперед на територіях суміжних держав, де споконвіків компактно проживали наші предки [2: 90 — 10].

Ойконіми на **-ичі**, як ствердує О.Купчинський, асоціюються з первіснообщинним ладом, з дворичною системою господарювання [6: 20 і далі]. На це вказує зокрема їх множинна форма, а також те, що в основах більшості з цих назв вживаються давньослов'янські (давньоукраїнські) композитні, відкомполитні та автохтонні відапелятивні імена, а крім цього вони походять від іменування людей за іменем їх патрона. Враховуючи сказане вище, а також те, що ці назви вживаються в ойконіммні різних слов'янських мов, початки виникнення ойконімів на **-ичі** слід відносити до праслов'янського періоду, а територію поширення цих назв слід кваліфікувати як одну з найдавніше заселених. Назви поселень на **-ичі** кваліфікуємо як відпатроніммні, бо вони утворені від назв людей за їх патроном.

У реєстрі поселень Галицької землі з 1670 р. засвідчено всього три назви на **-ичі**: *Debeslawcze* (до 1582 р. *Dobiesławicze*), *Kotiatycze*, *Chorostkowicze*. Оскільки Галицька земля включала колись південно-східну частину сучасної Івано-Франківської обл., а також південно-західну частину Тернопільської обл., де і сьогодні практично відсутні топоніми на **-ичі**, тому й у використаному Реєстрі ойконіми на **-ичі** презентуються мінімальною кількістю назв

Кількакрат більшим є число назв поселень на **-івці**, **-инці**, які мають тотожне з назвами на **-ичі** семантико-словотвірне значення (саме тому в давніх документах одні часто вживаються замість інших). За часом виникнення ойконіми на **-івці**, **-инці** є дещо новішими стосовно назв на **-ичі**. Доказом сказаного є передусім характер етимонів цих назв. Якщо в основах ойконімів на **-ичі** вживаються в основному давньослов'янські композитні, відкомполитні та автохтонні відапелятивні імена, то в основах ойконімів на **-івці**, **-инці** домінують давньоукраїнські автохтонні відапелятивні імена або пізніші прізвиська, а також церковно-християнські імена різної структури: *Bukaczowce*, *Bratkowce*, *Dubowce*, *Hanusowce*, *Iwanowce*, *Kopaczynce*, *Krechowce*, *Lubkowce*, *Tomaszowce* та ін., усього 62 назви (10,42%). Територія поширення назв поселень на **-івці**, **-инці** теж належить до найдавніше заселених теренів.

1.2.2. Назва поселень на **-и/-і**, які в західнослов'янській ономастиці традиційно називають *родовими* назвами [11], кваліфікуємо як відродинні, адже засновниками цих поселень, що фіксуються у писемних документах щойно з XIV ст., були не роди, а окремі родини (сім'ї), і їх іменування за іменами (прізвиськами, прізвищами) родоначальників згодом ставали назвами поселень, заснованих цими родинами, напр.: *Berdnyki, Wyczolki, Horyględy, Żelibory, Kobaki, Konczaki, Krzywotule, Oslawy Biale, Oslawy Czarne, Perekosy, Pedyki, Poplawniki, Tuczary, Tolstobaby* та ін. Зрозуміло вони, як і ойконіми попередніх моделей, є давніми.

До цієї ж моделі назв населених пунктів, напевно, слід включити ще ойконіми, які в ономастиці, згідно з класифікацією В.Ташицького, називають «службовими» [13: 264]. Гадаємо, такі назви варто б називати *професійними*, оскільки їх етимони однозначно вказують на *професію, заняття* перших поселенців цих населених пунктів, або ж на відповідне іменування їх засновників, адже відомо, що засновниками поселень переважно були не прості ремісники, а конкретні впливові особи. Тому ми схильні вважати, що ойконіми *Bobrowniki, Bortniki, Popielniki, Rybniki, Rudniki, Skomorochy, Strzylcze* та ін., які засвідчені в Реєстрі, походять не безпосередньо від апелятивів *бобрівники* «мисливці на бобрів» [4 I: 216], *бортники* «доглядачі бортей», *попельники* «робітники, що виготовляли, продавали попіл» [4 IV: 517], *рибники* «робітники, що ловили рибу, рибалки», *рудники* «рудодокопи, робітники, що добувають і виплавляють руду» [4 V: 134], *стрільці*, а від однойменних назв родин, тобто від антропонімів: *Бобрівник, Бортник, Попельник, Рибник, Рудник, Скоморох, Стрілець*. Не однозначним є також етимон ойконіма *Koscielniki*. Назву цього населеного пункту можна кваліфікувати як відродинну, мотивовану антропонімом *Костельник*, або ж як відапелятивну, мотивовану найменуванням жителів, які відвідували *костел* замість церкви. До відродинних зараховуємо ще ойконім *Uherniki* (=Угорники), який, на нашу думку, мотивований не етнімом *угр* (=угор «угорець»), а антропонімом **Угорник*, пор. Угорчак [1: 311].

За даними наших досліджень, перші фіксації ойконімів на **-и/-і** припадають на XIV ст. Загальна кількість назв на **-и/-і** в аналізованому реєстрі поселень складає 68 одиниць (11,43%).

1.2.3. Опосередковано відношення «об'єкт — людина» виражають теж архаїчні назви поселень на **-ани(-яни)**. Традиційно ці назви кваліфікують як *локально-етнічні*, оскільки більшість з цих ойконімів походить від назв людей, іменованих за характером місцевості, на якій вони оселилися, напр.: *Dobrowlany, Jezierzany, Okniany, Podszumlany, Szumlany* та ін. Ще частина таких назв за походженням є первісними катойконімами — назвами людей за найменуваннями поселень, з яких вони переселилися, напр.: *Bohorodczany* (пор. с. Богородичин), *Tysmieniczany* (пор. м. Тисмениця), *Manasterczany* (пор. с. Монастир). Останній ойконім може мати й іншу мотивацію: *монастирчанами*

могли назвати людей ще й тому, що вони первісно належали до *монастиря* або працювали на монастирських землях. Однак не всі назви поселень на **-ани(-яни)** можна кваліфікувати як локально-етнічні, деякі з них походять від назв родин або ж від назв людей за іншими ознаками, напр.: *Drohomiczany, Rozdwiany*. Загальна кількість назв на **-ани(-яни)** у Реєстрі складає 15 одиниць (2,52%).

До локально-етнічних зараховуємо ще назви поселень з іншими формантами, напр.: *Zadubrowce, Zakrzowce, Zastawce, Krasnostawce, Me yborce, Nowostawce, Podwerbce, Podhajce, Popławniki, Czarnołóżce*, що походять від назв людей, іменування яких мотивоване характером місцевості, де вони первісно осіли. Усього група відлокально-етнічних ойконімів у названому Реєстрі нараховує 25 назв (2,6%).

Опосередковане відображення відношення «об'єкт–людина» на території Галицької землі в кінці XVIIст. презентується на території Галицької землі 148 назвами поселень (24,87%).

Отже, за першим принципом номінації поселень з відображенням у їх назвах антропонімів, тобто за участю людського фактора, утворено 412 назв поселень, що становить 69,25% від усіх засвідчених у реєстрі поселень Галицької землі з 1670 р.

2. Номінація поселення через відображення в його назві зв'язку з назвами сусідніх (зрідка – віддалених) географічних об'єктів.

Другий принцип номінації реалізується найчастіше шляхом перенесення назв примітних об'єктів на місцевості на виниклі поруч з ними поселення без будь-яких структурних змін у цих назвах. Цей принцип номінації виражається трьома різними способами.

2.1. За першим способом реалізації другого принципу номінації поселень творилися ойконіми Галицької землі в результаті перенесення на населені пункти найменувань різних географічних об'єктів, а саме:

а) назв гідрооб'єктів або їх частин, що мали вирішальне значення для життєдіяльності людей: *Bilka, Bialokirnica, Worona, Dobrowoda, Jeziorko, Okno, Potok, Pujło, Rosolna, Rybno, Sadzawa, Siwka, Solotwina, Stawy, Studzianka, Tekucza, Uscie, Czarny Potok* і ін.; можливо, й гідрооб'єктів *Horylec, Michudra, Strymba*, які є не цілком прозорими.

б) назв гідрооб'єктів з типовими для гідронімії словотворчими афіксами **-ець, -иц-я**: *Bereznica, Welesnica, Dubowica, Horodnica, K(o)ropiec, Krzywiec, Lipica, Olszanica, Olchowiec, Sołoniec, Szypot, Tarnowica, Tysmienica, Troscianiec, Czerlenica, Jamnica*;

в) назв географічних об'єктів, які формують рельєф місцевості: *Berłohy, Gora, Dolina, Zawadka, Kamionki Opp., Kamień, Ostrow, Podhorki, Scinka*;

г) назв як окремих дерев, так і лісових масивів з конкретними породами дерев, напр.: *Dąbrowa, Dubki, Gwozd, Gwozdziec (3), Grabicz, Gruszka, Hrocholina, Liski, Łuka, Ruda, Sliwki, Jablonka, Jasiień*;

д) назв невеличких місцевостей (мікротопонімів) різної структури: *Bukowno, Dubno, Kutry, Kutyszczka, Zahajpole, Manasterzyska, Porohy, Posiecz, Potoczyszczka, Przewłoka, Przewoziec, Prokmoszno, Ujazd* тощо;

е) назв церков: *Іспас, Троїця*.

Отже, за першим способом реалізації другого принципу номінації утворено 100 назв поселень (16,8%), запрезентованих у Реєстрі.

2.2. Окремим способом реалізації другого принципу номінації населених пунктів вважаємо творення ойконімів у формі демінутивів від відомих у певному регіоні чи краї назв поселень, напр.: *Wonitówek* – *Wonitów*, *Koniuszki* – *Конюхи*, *Korniołka* – *Korniow*, *Kąkolniczki* – *Kąkolniki*, *Kuropatniczki* – *Куропатники*, *Kutce* – *Kuty*, *Podhajczyki* – *Podhajce*, *Rakowiec* – *Raków*, *Tłumaczyk* – *Tłumacz*, *Uherniczki* – *Uherniki*, *Uscieczko* – *Uscie*, усього 11 ойконімів (1,86%).

2.3. Ще одним способом реалізації другого принципу номінації поселень є творення назв населених пунктів шляхом перенесення найменування певної території, останнє (найменування) фактично не є її назвою, а лише означенням місця її знаходження. Такі «найменування» виражаються в основному конфіксальними, рідше афіксальними лексемами: *Zabrzec*, *Zawale*, *Zagwozdzie*, *Zagorze*, *Zahajpole*, *Zalipie*, *Załuże*, *Zalucze*, *Zarzecze*, *Międzygorze*, *Podwinie*, *Podwysokie*, *Podgrodzie*, *Podłuże*, *Podmichale*, *Podpieczary*, усього 18 назв (3,02%).

Отже, за другим принципом номінації виникло на території Галицької землі кінця XVII ст. 129 назв поселень, що складає 21,68 % від усього числа засвідчених у реєстрі ойконімів Галицької землі з 1670 р.

3. Номінація поселення через відображення в його назві індивідуальних особливостей (ознак) самого населеного пункту.

Порівняно небагато назв населених пунктів на території Галицької землі в кінці XVII ст. виникло за третім принципом називання, який теж реалізується різними способами.

3.1. Перший спосіб реалізації цього принципу називання поселень виражається ойконімами, що прямо вказують на *тип поселення*, напр.: *Wolica*, *Jezupol/Jezupole* (до 1598 р. це містечко було селом і називалося *Чешубіци*; коли ж воно отримало статус міста, то було перейменовано в *Єзупіль*, тобто Місто Ісуса, пол. *Jeżus* «Ісус» і гр. *polis* «місто»), *Kniaźdwor*, *Manasterzyska*, *Moczarmiasto Opp. seu Łysiec*, *Zwenigrod*, *Nowica*, *Nowosielica*, *Nowosiolka* (3), *Sieliszca*, *Sielce*, *Siolko*. Назвою *Nowosiolka* поіменовано три поселення, які знаходяться в різних місцевостях Галицької землі, напр.: *Nowosiolka ad Manasterzyska*, *Nowosiolka ad Nizniow* *Nowosiolka ad Podhajce*. Усього за цим способом номінації утворено 14 назв (2,35%).

3.2. Другий спосіб реалізації третього принципу номінації передається ойконімами у формі *субстантивованих прикметників*, що первісно були атрибутами у складених ойконімах, а в рідкісних випадках ойконімами у формі відад'єктивних іменників: *Wierzchnia*, *Dotha*, *Dolha Horysznia*, *Dolhe*, *Dorożni*, *Hłubokie*, *Horysznia*, *Zielona*, *Kadłubne*, *Kalne*, *Kamienne*, *Krasna*, *Krasne*, *Kniaża*, *Krzywe*, *Ladzkie*, *Nadworka*, *Ostra*, *Ostrynia*, *Pasieczne*, *Podwysokie*, *Pylawa*, *Rosochaciec*, *Serednie*, *Telacze Cwitowa* та ін., усього 34 назви (5,72%).

Отже, за третім принципом номінації поселень у Галицькій землі в кінці XVII ст. виникло всього 48 назв (8,06%).

4. Номінація поселення через відображення в його назві економічно-виробничих, суспільно-політичних чи інших факторів, а також пам'ятковості (найменування поселень на честь відомих людей, визначних історичних подій та ін.).

Територія Галицької землі, без сумніву, належить до давнозаселених територій. При творенні української ойконімії на той час головну роль відігравала традиція та людський фактор, а тому суспільно-політичні та економічні чинники мало впливали на виникнення назв населених пунктів. Прикладами реалізації четвертого принципу номінації можуть бути лише назви *Stebnyk* і *Torhowica* (2). Першу назву утворено від апелятива *стебник* «омшаник, утеплене приміщення для зимівлі бджіл» [7 V: 695], другу назву – від апелятива *торговиця* «місце, де відбувалася торгівля, базар» [7 X: 202]. Частковою ілюстрацією дії цього принципу номінації може бути й ойконім *Єзуніль*, оскільки цю назву дали на честь Ісуса Христа.

За четвертим принципом номінації поселень утворено в Галицькій землі лише 3 назви (0,5%) за даними Реєстру.

Поза розглянутими вище назвами населених пунктів, утвореними за виділеними чотирма принципами номінації, залишилися ойконіми *Wyblo*, *Bursztyn*, *Zub*, виникнення яких для нас є не цілком прозорим.

Здійснений аналіз ойконімії Галицької землі станом на кінець XVII ст. за реєстром поселень цієї території з 1670 р. показав, що усі назви населених пунктів виникли шляхом використання в основному трьох принципів номінації, а з них домінуючим виявився перший принцип, який *прямо* (безпосередньо) або *опосередковано* передає відношення «об'єкт – людина», тобто в самих назвах поселень відбиті антропоніми. Іншими словами, утворені за цим принципом номінації ойконіми або безпосередньо передають приналежність населених пунктів особам, імення яких засвідчене етимонами ойконімів, або ж назва поселення походить від найменування групи людей, які отримали свою назву від їх патрона, родоначальника або ж від характерних ознак місцевості, на якій вони (ці люди) оселилися. Значно меншою є кількість ойконімів, утворених за другим і третім принципами номінації. За четвертим принципом номінації у давній період утворилися лише окремі назви населених пунктів.

Отже проведений нами аналіз ойконімії Галицької землі за реєстром поселень названої території з кінця XVII ст. засвідчив, що головним у називанні населених пунктів у давній період був людський фактор. Первісні назви поселень несли інформацію насамперед про те, кому належав той чи інший населений пункт, або хто саме жив у ньому. Підтвердженням цієї думки є домінування ойконімів з суфіксами, які виражають приналежність, а також указують на патронімічність, родинність чи локально-етнічність. Про архаїчність заселення названої території свідчить ще той факт, що в основах великого числа

тамтешніх ойконімів засвідчені давньослов'янські (давньоукраїнські) особові назви.

1. *Богдан Ф.* Словник українських прізвищ у Канаді. — Вінніпег-Ванкувер: УВАН, 1974. — 354 с.
2. *Бучко Д.Г.* Ареал українських топонимов на -івці, -инці в XIV–XX вв. // Перспективи розвитку славянської ономастики. — М.: Наука, 1980. — С. 90–100.
3. *Бучко Д.* Апелятивна і пропріальна номінації // Слово і доля. Збірник на пошану Уляни Єдлінської. — Львів: Інститут українознавства НАНУ, 2005. — С. 261–269.
4. Етимологічний словник української мови: В 7 тт. — К.: Наук. думка, 1982–2006.
5. *Карпенко Ю.О.* Топоніміка гірських районів Чернівецької області. — Чернівці: Чернівецький університет, 1964. — 80 с.
6. *Купчинський О.А.* Найдавніші слов'янські топоніми України як джерело історико-географічних досліджень (Географічні назви на -ичі). — К.: Наук. думка, 1981. — 251 с.
7. *Морошкин М.* Славянській именовань или собраніе славянскихъ личныхъ именъ в алфавитномъ порядкѣ. — СПб, 1867. — 108 + 213 с.
8. Словник української мови: В 11 тт. — К.: Наук. думка, 1970–1980.
9. *Шульгач В.П.* Ойконімія Волині. Етимологічний словник-довідник. — К.: «Кий», 2001. — 189 с.
10. Языковая номинация (Общие вопросы). — М.: Наука, 1977. — 359 с.
11. *Górniewicz Hubert.* Studia nad rodowymi nazwami miejscowymi w języku polskim na tle innych języków słowiańskich (Synteza). — Gdańsk: GTN, 1968. — 205 s.
12. *Stieber Zd.* Toponomastyka Łemkowszczyzny. Cz.1. Nazwy miejscowości. — Łódź, 1948. — 75 s.
13. *Taszycki Witold.* Słowiańskie nazwy miejscowe. [W:] Rozprawy i studia polonistyczne. I. Onomastyka. — Wrocław-Kraków, 1958. — S. 228–268.

Dmytro Buchko (Ternopil')

THE MAIN PRINCIPLES AND WAYS OF PLACE-NAMING IN GALICIA
(according to the 1670 register of settlement names)

The author outlines principles and ways of naming settlements in late seventeenth-century Galicia. It becomes clear that settlement names as found in these lands were determined by four principles which are all characterized by various means of naming. The greatest number of settlement names was derived in compliance with the first principle based on the human factor.

Keywords: Galicia, naming, model, principle, means.